

УДК 821.162.1

Кшиштоф Юзеф ЧАЙКОВСЬКИЙ

«АХ! ЯКИЙ БИ БУВ ЧУДОВИЙ АЛЬБОМ» – КИЇВСЬКИЙ ЗБІРНИК РИСУНКІВ Ю. І. КРАШЕВСЬКОГО

У статті здійснюється аналіз збірника рисунків Ю. І. Крашевського, що дозволяють розкрити таємниці творчості письменника ХІХ ст., який виховався в романтичній традиції та відображував на папері спостереження за навколишнім світом, миттєві зорові відчуття або все, що пізніше могло стати живильним середовищем для багатой уяви та допомоги у створенні літературного нарративу.

Київський збірник рисунків Ю. І. Крашевського, вперше представлене в Польщі у формі альбому, не є – і, напевно, ніколи не буде – нагодою до переведення ґрунтовної ревізії творчості Болеславіти. Рисунок, як зрештою і живопис чи музика, не належав до головної течії художнього зацікавлення Ю. І. Крашевського. У свідомості колекціонерів польського мистецтва ХІХ і ХХ ст. місце Ю. І. Крашевського знаходиться на літературному Парнасі, навіть якщо і не на його вершинах, то принаймні у безпосередньому оточенні великих романтиків і польських позитивістів. Як доречно зауважив Юзеф Бахуж: «Беззаперечне враження, яке напрошувалося і напрошується кожному досліднику творчості автора «Прадавньої легенди», пов'язується з неймовірною величиною та різноманітністю художньої спадщини. Якби цю творчість рівномірно розділити поміж десятима письменниками, кожен з цих десяти міг би ще вважатися автором, працюючість і плідність якого вважалася б вищою за посередність. Бібліографія спадщини Ю. І. Крашевського охоплює щонайменше 225 романів (близько 400 томів), більше півтори сотні новел та нарисів, тисячі публіцистичних робіт на літературну, суспільно-звичаєву та політичну тематику (не вмістилися б й у ста томах), 24 драматичних творів, 9 поетичних томів, кільканадцять томів наукових робіт у галузі історії культури, кілька об'ємних томів спогадів з подорожей. Окрім того, 21 переклад із латини, німецької, французької, англійської та італійської мов; 42 видавничьких найменувань та редагування в різні періоди життя журналів, з яких три: «Атенеум» (66 томів впродовж 11 років), «Щоденна газета» і «Тиждень» – міцно закарбувались в історії польської періодики. Крім того, налічуються десятки малярський й сотні графічних робіт, а також спроби музичних композицій. Ї величезна, до цього дня повністю не розпізнана

кореспонденція з сотнями людей та інституцій»¹.

Спроби цілісного охоплення цієї творчості одним, хоч би навіть найбільш досвідченим і всебічним дослідником, здаються сьогодні фізично неможливим. Ю. І. Крашевський, як це вже багато разів підкреслювалося, був титаном праці. І не йдеться тут тільки про писання, з якого зробив постійний пункт своєї щоденної роботи. Бути письменником – це лише одна з багатьох його ролей професійної активності. Тому також найбільш адекватним визначенням щодо Ю. І. Крашевського здається формула, яка об'єднує однаково як життя, так і широко осмислену діяльність: людина-інституція.

Польська культура після поділів Речі Посполитої, особливо після придушення національних повстань, знаходила інституційну опору в Польській Бібліотеці в Парижі (1838) і Польському Музеї в Рапперсвілі (1870), які виникли в еміграції. У країні ж залишалися люди, які або з приводу походження (наприклад, О. Пшездзецкий), або також власної роботи (як Ю. І. Крашевський) творили підґрунтя незалежного розвитку культури. Не потрібно тут нагадувати, а тим більш доводити безсумнівні заслуги автора 94 романів на історичну тематику чи також монументальної праці «Польща під час трьох поділів» у формуванні національної свідомості. Погляди письменника були прийняті суспільством ще за його життя – вшанування Ю. І. Крашевського під час святкування ювілею п'ятдесятиліття творчості: «Вони зібрали польську інтелігентність зі всіх загарбаних територій та з еміграції, і було це не тільки маніфестацією ушанування ювіляра, але також і єдності розділеної країни. У тих урочистостях, які тривали від 1 до 9 жовтня (1879 р.), взяли участь також представники інших народів: до складу чеської делегації входив Ф. Челаковський, вітальний лист від росіян надіслав І. С. Тургенєв. Польські письменники підготували велику ювілейну книгу. Університети – Ягелонський та Львівський – надали йому почесні вчені ступені доктора, імператор Франц Йозеф надіслав орден»².

У Ювілейній книзі, виданій за рік після краківських урочистостей, свою шану Ю. І. Крашевському віддали найвидатніші тогочасні представники польської науки, культури та мистецтва. Разом з прізвищами П. Хмельовського, Е. Ожешко, Т. Корзона, В. Смоленського, Г. Струве, К. Вуйчицького, К. Скірмунт, В. Спасовича, О. Краусгара знайшлося також прізвище В. Герсона. Цей художник, який конкурував з Я. Матейком, графік, літограф, педагог, історик мистецтва, співзасновник Товариства заохочення мистецтв, мало того, що проаналізував наявність «мистецтва у творах Ю. І. Крашевського» (передусім опираючись на «Мистецтво у слов'ян», «Іконотеку», «Картки з подорожі» і «Сфінкса»), але також зумів оцінити його художній талант: «Ю. І. Крашевський рисував, писав олією, аквареллю і навіть гравірував на мідній блясі. Олійні краєвиди, які десять років тому розмістили на виставці Товариства заохочення мистецтв, тепер знаходяться у зібраннях Свідзинського, акварель, на якій зображено сосновий ліс на піщаному узгір'ї, прикрашає одне із приватних варшавських зібрань, а в альбомі романівських пейзажів, який літографував Ю. Цеглінський, всі

¹ Bachórz J. Józef Ignacy Kraszewski // *Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku. Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831 – 1863.* – Т. III. / red. M. Janion, M. Maciejewski, M. Gumkowski. – Warszawa, 1992. – S. 439. Див. також: *Zdziwienia Kraszewskim* / pod red. M. Zielińskiej; IBL PAN. – Wrocław – Warszawa – Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990. – 160 s.

² *Ibidem*, S. 446–447.

рисунки належали Ю. І. Крашевському³.

Згаданий разом з «романівськими пейзажами» Ю. Цеглінський, займаючись переважно пейзажним живописом (спираючись на принцип «навчання з натури», якому сприяли поширені в романтизмі «мандрівки рідним краєм») і літографією, відкриває – хоча тут варто було б сказати, що закриває – список прізвищ польських митців, пов'язаних із Ю. І. Крашевським. Складений тут, в деякій мірі ad hoc, реєстр, наміром якого є не вказівка «впливів і залежності», а лише шкіл і майстрів, у яких буде вчитися майбутній автор «В'їзду Міхала Казимира Радзивілл до Риму 1680 р.», розпочинає учень Я. П. Норбліна де ла Гурдена, а також М. Бачареллі – Я. Рустем.

У 1829 р. Ю. І. Крашевський розпочинає опановувати медичну освіту у Віленському університеті. Проте він дуже швидко замінює її на літературну (мабуть, під впливом професора поезії та вимови, Л. Боровського), ближче до його зацікавлень та, як незабаром виявилось, життєвого покликання. Але Вільно двадцятих років XIX ст. це не тільки література під знаком боротьби романтиків з класицистами, А. Міцкевича та Я. Снядецького, процесу філолатів і ще зовсім недавнього навчання Ю. Словацького. Це також слава створеної в університеті 1797 р. кафедри малювання та живопису, якою керував Ф. Смуглевич, даючи тим самим початок так званій «віленській школі» в польському живописі. Незважаючи на те, що молодому Ю. І. Крашевському не судилось зіткнутися особисто з автором «Присяга Тадеуша Костюшко на краківському ринку» (Ф. Смуглевич помер в 1807 р.), але вплив його творчості на уяву автора романів з національної історії здається не скільки незвичайним, скільки вірогідним. Мабуть, саме Ю. І. Крашевському вдалося на ґрунті літератури реалізувати розпочатий Ф. Смуглевичем в 1790 р. і ніколи не закінчений цикл рисунків і літографій «Картини польської історії в ста ілюстраціях». Вони повинні були послужити ілюстраціями до написаної за дорученням короля Станіслава Августа «Історії польського народу» А. Нарушевича. В. Данек⁴, один з найбільш «втаємничених» дослідників у спадщину історичних романів автора «Старого переказу», нарахував у Ю. І. Крашевського 90 творів, з яких 29 – це цикли хронік про історію Польщі, а інших 61 роман віддзеркалюють вже конкретні події, часи та династії, які правили на троні Речі Посполитої обох народів. Тут варто лише зазначити, що в ілюстраціях до історії, яка переписувалась дуже часто в літописний спосіб, будуть допомагати Ю. І. Крашевському найвидатніші польські митці; друге, перероблене і збільшене видання «Anafielas. Пісні з переказів Литви» (Вільно, 1846 р.) містило, крім музики С. Монюшка, 50 ксилографій авторства В. Смоковського. «Прадавню легенду» ілюстрували польські художники Г. Доре та М. Е. Андриоллі.

Однак, повернімося до віленського періоду навчання Ю. І. Крашевського. Заарештований в грудні 1830 р. за приналежність до конспіративного товариства, він перериває систематичний і багатообіцяючий в його житті період університетської освіти. Проте потрібно констатувати, що участь в лекціях відставного тоді вже професора рисунка та живопису Я. Рустема, а також, мабуть, В. Смоковського, який після повернення з навчання в

³ Gerson W. Sztuki piękne w dziełach J. I. Kraszewskiego // Książka Jubileuszowa dla uczczenia pięćdziesięcioletniej działalności literackiej J. I. Kraszewskiego. – Warszawa : Drukiem Józefa Ungra, 1880. – 527 s. – S. 440.

⁴ Danek W. Powieści historyczne J. I. Kraszewskiego. – Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1966 – 267 s. – S. 26–30.

Петербурзькій академії мистецтв допомагав Я. Рустему у керівництві кафедрою (1829 – 1831 рр.), справив виразний вплив на володіння Ю. І. Крашевським не тільки пером, але також олівцем і пензлем. Свої художні вміння Ю. І. Крашевський шліфуватиме, відвідуючи вже в кінці тридцятих років приватну майстерню Б. Домбровського у Варшаві.

Хоча життєвою пристрастю Ю. І. Крашевського була література, але здобута художня освіта не розвивала його схильність бути лише дилетантом. З іншого боку в малюнках Ю. І. Крашевського немає того, що так часто зустрічається у великих мистецьких індивідуальностей: указівного бренду на школу майстрів, брак ідентифікації учня зі своїм вчителем (я тут маю на увазі занадто виразний «слід Рембрандта», який залишив Я. П. Норблін в малюнках М. Плонського)⁵. Але також ми мусимо пам'ятати про те, що пізнаваність Ю. І. Крашевського знаходилась десь інде – в літературі, яку, принаймні польський читач, не може переплутати з творчістю Г. Жевуського чи Г. Сенкевича.

Наділений художнім талантом і великою легкістю творення, Ю. І. Крашевський трактував свою художню діяльність як перепочинок від праці. Натомість через свої малюнки він прагнув поширювати в суспільстві знання про національну культуру і передати свідчення про неї нащадкам. Малюнки і нариси з природи, в яких представляв споруди пам'ятників і руїни, служили йому як замітки для запам'ятовування або документація для дослідних робіт з давньої історії. Ю. І. Крашевський копіював зображення історичних постатей, малював портрети видатних сучасних йому особистостей. Під час навчань у Вільні, а також і пізніше, він робив копії давніх хронік та витворів на історичну тематику, які стосувалися подій, що відбувалися у Вільні та Литві. Ю. І. Крашевський виконував численні рисунки як ілюстрації до своїх конкретних творів, наприклад, до «Мистецтва у слов'ян» (ця робота з'явилася в 1860 р. без ілюстрації; натомість його рисунками, що репродукуються в ксилографії або літографії, були ілюстровані його книги: «Вільно від становлення до 1750 р.», (Вільно, 1842 р.); «Картини з життя і подорожі», (Вільно, 1842 р.); «Спогади з Полісся, Волині та Литви», (Париж, 1860 р.); «Альбом пейзажів», ч. 1., (Підлясся, Вільно, 1861 р.); також його рисунками була ілюстрована книга «Вілія та її береги» К. Тишкевича, видана в Дрездені, 1871 р.). Ю. І. Крашевський постійно робив замальовки під час численних краєзнавчих подорожей, фіксує в рисунках або в альбомах пам'ятки архітектури і регіонального будівництва, об'єкти народного мистецтва, сцени з життя мешканців. Літом 1843 р. відбулася довша подорож Ю. І. Крашевського з Грудка через Луцьк до Одеси, під час якої він виконав безліч рисувальних замальовок, що є доволі точною ілюстрацією заміток зі шляху, який подолав письменник. Обраний в 1854 р. головою Статистичного комітету в Житомирі Ю. І. Крашевський складав рисунки споруд пам'яток архітектури. У 1858 р. відбулася кількомісячна подорож Ю. І. Крашевського, головною метою якої була Італія, а при нагоді він відвідав Австрію, Францію, Бельгію і Німеччину. Урожаєм цієї подорожі було, окрім щоденника, декілька альбомів рисунків. До величезного, рисувального доробку Ю. І. Крашевського, який налічує тисячі робіт, варто долучити, крім того, віньетки, які часто прикрашали його листи⁶.

⁵ Див.: Sienkiewicz J. Rysunek polski. Od Oświecenia do Młodej Polski. – Warszawa : Arkady, 1970. – 409 s. – S. 15.

⁶ Świerzewski S. Kraszewski Józef Ignacy // Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy. – T. IV. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1986. – S. 252.

Представлений збірник рисунків Ю. І. Крашевського, який тепер є частиною зібрання бібліотеки Інституту літератури ім. Т. Шевченка Національної академії наук України в Києві, складається з 5 окремо зінвентаризованих та описаних альбомів. Найбільший, який нараховує 181 рисунок у картонному оформленні, з рекомендованою датою виникнення – 1845 і 1846 рр., складається з 12 рисунків пером і 169 – виконаних олівцем, розміри більшості становлять 17,3 x 21,4 см. Однак уже з поверхового огляду видно, що в доволі механічному, як здається, і це лише на підставі двох малюнків, датуванню всієї сукупності закралась помилка. Переважна більшість робіт Ю. І. Крашевського походять з тридцятих років XIX ст. найбільш ранні рисунки фіксують вигляд родинної садиби в Романові: «Коминок в Романові. Тітчина кімната, 20 вересня 1834 р.» і «Пейзаж з вікна ванни, Романів, 28 вересня 1834 р.». До «романівської» групи також потрібно зарахувати пейзаж «2 серпня 1836 р.» з припискою «оранжерея», зробленою вже, напевне, іншою рукою. Існує велика вірогідність того, що автором додаткової інформації, яка знаходилась під певними рисунками, – за кожним разом це анотації, написані блакитною крейдою, – був син Юзефа Ігнація, Францішек Крашевський. На це безпосередньо вказує один з рисунків, підписаний «У Провотині», 1836 р., прокоментований в приписці: «Правотин Вороничів, батьків матері Софії». Під цим поясненням внизу було знайдено невиразну, але чітку сигнатуру: «Фр. Краш». Не піддається також найменшому сумніву, що приписки коментаря не можна датувати 1836 р., оскільки Ю. І. Крашевський тоді ще не був одружений з Софією Воронич, племінницею тоді вже покійного примаса Польщі та поета Я. П. Воронича. Щоправда, із майбутньою дружиною Ю. І. Крашевський познайомився в 1835 р., гостюючи в А. Урбановського в Городцю на Горині, але вони одружилися лише три роки потому, в 1838 р. Додатковим аргументом, який свідчить про «втручання» сина в роботи батька, може бути факт, що у київському збірнику є також окремий «Альбомом Францішка Крашевського» 1879 р., який нараховує 5 малюнків розмірами 17,1 x 24,4 см. Отже, можна припускати, що син Францішек володів батьківськими рисунками і саме через нього, лише не знати як і коли, вони всі разом опинились у зібраннях Інституту літератури ім. Т. Шевченка в Києві.

Повернімося до визначення «місця і часу» на рисунках Ю. І. Крашевського; велика їх частина має авторське датування – 1836 р. З цього періоду походять малюнки маєтків у Киселях, Довгому, Городцю, але також портрети О. де Бальзака, Х. Колумба, У. Шекспіра, Еразма Роттердамського, У. Хогарта й ... А. Урбановського. Тут варто згадати, що А. Урбановський, відомий волинський колекціонер книжок та amator мистецтва, давав у користування Ю. І. Крашевському свою приватну бібліотеку, щоб той міг продовжувати перерване у Вільні навчання.

Багате зібрання книг відкривало перед адептом літератури та мистецтва необмежені можливості. Ю. І. Крашевський не тільки читав, але й перерисовував архітектурні деталі, колони, капітелі, орнаменти, старі нагробки та ініціали. Запити та архівне навчання Ю. І. Крашевського, започатковані роботою над історією Вільна, були пов'язані з «перегортанням кількох десятків тисяч аркушів, бо – як тлумачив батькові в листі, – я їх не читаю і сам навіть не пишу, але розглядати і вибирати для письма мушу. Окрім того, інші архіви та бібліотеки вночі і увечері я виписую винятками до

історії, яка ніколи б без того не мала цінності, і так ще буде дірява»⁷.

У листі до матері, С. Крашевської, написаним з Провотина 11 жовтня 1836 р., Ю. І. Крашевський розповідав про подорож Поліссям та Волиню. Цей перший епістолярний звіт, що фіксується в деякій мірі відразу та від безпосереднього враження, приносить готовий проект «тисячі речей для письма» і «читання», який реалізується в опублікованих передусім у Вільні в 1840 р. «Спогадах Полісся, Волині та Литви». [Картинки та замальовки], а потім в їх зміненому паризькому виданні, збагаченим репродукційними ксилографіями Л. Дюмона, А. П'ю, Е. Дешампса (виконаними на основі рисунків автора). Як можна стверджувати з кореспонденції, постійним елементом описуваних місць, людей і випадків був також рисунок, який, – з одного боку «виручав» Ю. І. Крашевського у вислові «все, що подумає голова», з другого ж – становив матеріальну пам'ятку, заміник субстанціальності цих «форм поетичних та реальних». Прикладом може бути одне із сіл на Волині (Старокостянтинівський повіт), власність Урбановських, а пізніше самого Ю. І. Крашевського: «Киселі такі прекрасні, що цього не можна описати: вода, гори, хатинки, ліски – чудесні, а окрім того це все прикрашене з таким смаком, утримане в такому порядку, *que cela forme un tout admirable*. З вікон дому видно село, розсипане біленими будиночками вгорі, далі зелені поля, далі ліси по горах. Англійський невеликий, але чарівний сад, водойма в ньому красива і доволі велика. Шедевром можна вважати на обриві гори каплицю, яка так пристосована до місцевості, що разом в ній знаходяться альтанка, склеп та ораторій. Її з кожної сторони видно інакше і щораз красивіше. У мене є рисунки, які мама побачить в моїй червоній книзі, коли я повернуся»⁸. З коментаря В. Данка, що опрацюював видання листів Ю. І. Крашевського до родини (1820 – 1863 рр.), виникає думка, що згадувана в листі до матері тека з рисунками пропала. Однак здається, що виразне датування рисунків Ю. І. Крашевського з київського збірника дозволяє припускати, що це саме вони, навіть якщо не всі, то принаймні в основному, входили до складу тієї «червоної книги» 1836 р. Можливо, зваживши, що, крім роботи над багатьма проектами, Ю. І. Крашевський тоді був захоплений без решти успішним розв'язанням важливого для нього життєвого питання – планованим шлюбом із С. Воронич, проти якого протестував батько письменника. Звідси численні, перед усім в кореспонденції до матері та бабусі, А. Мальської, дипломатичні спроби Ю. І. Крашевського, які мали на меті змінити неприхильне ставлення до одруження їхнього сина та онука.

Один з київських альбомів Ю. І. Крашевського має заголовок «Хаос» (1836 р.); складається із 12 листків, на яких зображені виконані тушем, анекдотичні рисунки – ілюстрації з дуже виразно уточненим датуванням і підзаголовками. Сатиричний цикл рисунків Ю. І. Крашевського (всі розміром 20 x 15 см) розпочинає «Paverne Plamande» і «Домашня війна», 31 січня 1836 р., наступними є: «Літературний Капернаум», «Zydzarnia», «Танець», а також один малюнок без заголовка, датовані 4 лютого 1836 р.; далі – 5 лютого «Освідчення», «Інтерциза», «Заручини» і останній, під назвою «Мати», датований 6 лютого. На реверсах декількох малюнків знаходяться також портретні замальовки, виконані автором «Хаосу» олівцем і пером. Можна припустити, що оголошений під кінець 1835 р. і на початку 1836 р. візит до батьків майбутньої дружини спровокував Ю. І. Крашевського до створення, не без виразної дистанції та самоіронії, циклу жанрових сценочок з ним самим в

⁷ Kraszewski J. I. Listy do rodziny 1820 – 1863. – Cz. I: W kraju / oprac. W. Danek. – Warszawa : Wydawnictwo Literackie, 1982. – 533 s. – S. 62–63.

⁸ Ibidem, S. 69.

головній ролі. Як би не було, він мусив привчатися, на початку хоч би тільки створено карикатурно, з реальністю, яка вимагала схвалення подружжя з боку батьків обраниці серця, а також власного батька.

Збірник рисунків Ю. І. Крашевського в Київському інституті літератури ім. Т. Шевченка, який складається з близько 260 робіт (з додатком дуже цікавого – також і з художнього боку – фрагмента «Альбому Францішка Крашевського»), не можна впорядкувати згідно з якогось головного критерію, спираючись на задуманий авторський проект чи ідею. Отже, на рисунки Ю. І. Крашевського належить дивитися, перш за все, з перспективи підручного зошита для ескізів художника-аматора, позбавленого амбіції створення видатного витвору мистецтва у стилі давніх майстрів. І хоч тінь шкіл Я. П. Норбліна, О. Орловського, Ф. Смуглевича і Я. Рустема лягає на рисунки Ю. І. Крашевського, інколи тільки у вигляді домисленого, невловимого зразка та ідеалу, то в переважній більшості це є лише замальовки, зроблені м'яким олівцем, навчання-замітки, які пізніше будуть використані в літературній творчості Ю. І. Крашевського-письменника. Маючи на увазі вміст київського збірника, а знаходяться в ньому студії з натури, пейзажі, архітектура, портрети, деталі, моделі, праці на біблійну, історичну тематику, чи врешті найбільша група рисунків – «типи і характери» та «фізіономії», найкраще буде, якщо цю сукупність, якої справді так ніколи і не було, помістити у близький для Ю. І. Крашевського простір традиції *silva rerum* – в тому намальованому «лісі речей».

Формула старопольської традиції означає тут незадуманий проект відкритої діяльності, вчинення за кожним разом вибору з не «поленого саду». Наміром видавця було представлення всього, що знаходиться в тому «київському *hortulusie* (саді)» Ю. І. Крашевського, без вибору, безапеляційного відділення «зерна від полови». Єдиним проявом втручання, на яке наважились по відношенню до київського збірника рисунків Ю. І. Крашевського, є спроба їхньої систематизації, виділення виразних мотивів та дозвільних тем на їхню класифікацію. Чи з тих рисунків вийде – як цього хотів Ю. І. Крашевський – «Чудовий альбом»? Час покаже.

Міністерство культури та національної спадщини, як також автори цього видання рисунків Ю. І. Крашевського прагнуть висловити вдячність директорів Інституту літератури ім. Т. Шевченка Національна академія наук України, професорові Миколі Жулинському. Без його ангажування в цей спільний, польсько-український проект, важко було б собі уявити, щоб малюнки Ю. І. Крашевського могли виникнути у формі альбому.

Першою інформацією на тему українських крешевськознавців ми завдячуємо В. Василенку, який, завдяки діючому тоді при Міністерстві культури і мистецтва уповноваженому уряду зі справ польської культурної спадщини за кордоном, опублікував у 1999 р. книгу «Юзеф Ігнацій Крашевський – забуте, невідоме (українські джерельні матеріали)»⁹. Однак не було в ній, з причин незалежних від автора, репродукції більшості художніх робіт Ю. І. Крашевського. Якщо вже репродукувалися, то у формі ксероксів, чорно-білих відтисків, які псували в значному ступені вигляд оригіналів.

Проведена В. Василенком каталогізація і інвентаризація художнього, літературного та епістолярного доробку автора «Прадавньої легенди», який залишається в українських архівах і музеях, має донині, особливо в Польщі,

⁹ Wasylenko W. Józef Ignacy Kraszewski – zapomniane, nieznanie (ukraińskie materiały źródłowe). – Warszawa : Ministerstwo Kultury i Sztuki, Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą, 1999. Див. також: Wasylenko W. Ukraińskim tropem Kraszewskiego // Kraszewski – pisarz współczesny / red. E. Ihnatowicz. – Warszawa, 1996.

величезну джерельну цінність. Проте, крім безпосереднього доступу до українських архівних матеріалів, не вдалося йому уникнути декількох помилок, пов'язаних з ідентифікацією художньої спадщини Ю. І. Крашевського, що залишається у зібранні Інституту літератури ім. Т. Шевченка в Києві. Йдеться перед усім про помилкову атрибуцію робіт, що стосуються, напевне, сина Юзефа Ігнація, Францішка Крашевського, під заголовком «Альбом Фр. Крашевського. 1879 р.». Щоправда, на сторінці 79 з'являється анотація (V), що стосується збірника 5 малюнків на окремих, нумерованих листках, виконаних олівцем і пером, при якій В. Василенко розміщує інформацію про «Альбом Францішка Крашевського»; однак, він прийняв доволі безапеляційне рішення, засуджуюче 4 з 5 робіт на «непевну атрибуцію за винятком однієї, яка певне належить Ю. І. Крашевському».

Не вдаючись у подробиці художньої майстерні, хоча і потрібно визнати, що від сторони технічно-художньої син обганяв батька (вже на перший погляд можна відрізнити роботи Францішка од Юзефа Ігнація), важко відмовити В. Василенку у великому ангажуванні, з яким брався до інвентаризації українських рисунків Ю. І Крашевського. Тому також у багатьох підписах під рисунками Ю. І Крашевського, що репродукуються тепер, видавець вирішився помістити інформацію, почерпнуту з розробленого В. Василенком каталогу, вносячи незначні корективи у заголовки робіт. Ми натомість відмовились від розміщення даних, що стосуються формату та техніки, відсилаючи зацікавлених безпосередньо до книги «Юзеф Ігнацій Крашевський – забудьте, невідоме (українські джерельні матеріали)» Датування конкретних рисунків з'являється надзвичайно рідко, і лише в тих роботах Ю. І. Крашевського, в яких воно лишилося відмічене самим автором.

*Переклад з польської мови
Вікторії БІЛЯВСЬКОЇ*

**Krzysztof Czajkowski. «A! coby to był za Album przepyszny...» –
kijowski zbiór rysunków J. I. Kraszewskiego**

W artykule spełnia się analiza zbioru rysunków J. I. Kraszewskiego, pozwalającego rozewrzeć tajemnicę twórczości pisarza XIX w., który wychował się w tradycji romantycznej i odzwierciedlał na papierze obserwację za środowiskiem przyrodniczym, nagłe wzrokowe odczucia albo wszystko, co później mogło stać się pożywką dla bogatej wyobraźni i pomóc w stworzeniu narratywu literackiego.

**Кшиштоф Чайковский. «Ах! Какой бы был чудесный альбом!» –
киевский сборник рисунков Ю. И. Крашевского**

В статье осуществляется анализ сборника рисунков Ю. И. Крашевского, которые позволяют раскрыть тайны творчества писателя XIX в., который воспитался в романтической традиции и отображал на бумаге наблюдение за окружающим миром, мгновенные зрительные ощущения или все, что позже могло стать питательной средой для богатого воображения и помочь в создании литературного нарративу.

**Kshyshtof Chajkovskij. «Oh! What would be a wonderful album» –
Kyiv collection of pictures by J. I. Kraszewskij**

The collection of pictures by J. I. Kraszewskij that helps to discover the works' secrets of the writer of the nineteenth century, that was brought up in the romantic tradition and reflected on the paper the observation of the environment, immediate visual sensations or anything that later could become a breeding ground for the rich imagination and help in the creation of literary narrative are analysed in article